

Жумаева С.К.

Бухоро муҳандислик технология институти
“Менежмент” кафедраси катта ўқитувчиси,

Жумаева Ш.С.

Бухоро муҳандислик технология институти
талабаси

МИНТАҚАЛАР ИҚТИСОДИЁТИГА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШ ВА УЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ

Жаҳон тажрибасининг кўрсатишича, ишлаб чиқарувчи кучларни ҳудудий жойлаштириш ва минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича кўп мамлакатларда турли ёндашувлар мавжуд, бироқ улар бири-биридан деярли фарқ қилмайди. Тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг мақбул механизмининг излаб топилган нисбатан қисқа давр мобайнида иқтисодий ривожланишда улкан натижаларга эришган ривожланаётган ва ўтиш иқтисодиётига эга бўлган мамлакатлар тажрибаси алоҳида диққатга сазовордир. Жаҳоннинг ривожланган давлатларидан фарқли равишда, бу мамлакатлар тажрибаси шуниси билан қизиқиш уйғотадики, улар аввалда ривожланиш даражаси бўйича Ўзбекистонга яқин бўлган ҳолда инвестиция сиёсатини амалга ошириш оқибатида катта натижаларга эришдилар.

Қатор давлатларда минтақавий иқтисодий сиёсатни амалга ошириш мақсадлари қуйидаги вазифаларни ҳал қилишга қаратилган:

- ривожланиш жиҳатидан орқада қолаётган минтақаларда иқтисодий ўсишни таъминлаш;
- марказий ҳокимият органлари вазифаларининг катта қисмини маҳаллий бошқарув тизими зиммасига юклаш;
- йирик шаҳарларда саноат ишлаб чиқаришнинг тўпланишини чеклаш;
- янги ўзлаштирилган ҳудудларда ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштириш ва ишлаб чиқаришни ривожлантиришни рағбатлантириш.

Минтақавий инвестиция сиёсатини амалга оширишнинг энг оммавий услублари-

дан бири бўлиб ҳудудларни ривожлантириш жамғармаларини ташкил этиш ҳисобланади. Масалан, 1975 йилда Европа Иттифоқи қошида ҳудудий мувофиқлаштириш жимғармаси ташкил этилган. Бошқа қатор мамлакатларда ҳам айрим ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий муаммоларини ҳал этиш мақсадида махсус жамғармалар (Италияда давлат субсидияси ҳисобига фаолият олиб борадиган ва жанубий ҳудудлар инфратузилмаларини ривожлантиришга йўналтирилган “Жанубий хазина”; Болгарияда баъзи ҳудудлар ривожланишини жадаллаштириш давлат дастурини амалга ошириш бўйича жамғарма, Венгрияда учта мақсадли жамғармани бирлаштирувчи ҳудудларни ривожлантириш марказий жамғармаси ва бошқалар) тузилган.

Кўплаб хорижий мамлакатлар минтақавий сиёсатининг муҳим хусусияти шундан иборатки, уларда йирик маъмурий-ҳудудий бирликлар бўлиб губерниялар, штатлар, провинциялар эмас, балки шаҳарлар ва муниципалитетлар ҳудудий мувофиқлаштириш маконлари ҳисобланади. Буларга, жумладан, Францияда кам ривожланган Жануби-Ғарб минтақасининг 9 та агломерацияси ва 17 та шаҳар, Испанияда 10 та “ривожланиш марказлари” ва 2 та “саноатни рағбатлантириш марказлари”, Японияда 10 та “саноатни ривожлантиришнинг алоҳида туманлари” ва 6 та “янги саноат шаҳарлари”, Италияда 12 та “саноатни ривожлантириш ареаллари” ва 26 та “индустриализация ядролари”, Германияда 300 та “муҳим аҳоли пунктлари” ва бошқаларни мисол қилиб келтириш мумкин.¹

Нидерландия ва Бельгиянинг бу соҳадаги тажрибаси айниқса диққатга сазовордир. Шунини алоҳида таъкидлаш лозимки, минтақалардаги шаҳарлар ва қишлоқлар ривожланишини режалаштириш бўйича қонун биринчи марта 1915 йилда Бельгияда қабул қилинган.

Жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида минтақавий инвестиция сиёсати ҳар бир ҳудуднинг ички имкониятлари ва шарт-шароитларидан келиб чиққан ҳолда турлича қўлланилиши мумкин.

Хитой Халқ Республикасининг иқтисодий ривожланиш модели ва хорижий инвестицияларни жалб этиш тажрибаси Ўзбекистон учун алоҳида аҳамият касб этади. Бу Хитойнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётидаги хусусиятлар ундаги демократик вазиятнинг ўзига хослиги, қишлоқ хўжалигининг иқтисодиётдаги юқори аҳамияти, қайта ишлаш саноатининг кам тараққий этганлиги, унинг аграр-индустриал мамлакат эканлиги каби ўзига хос ижтимоий шарт-шароитлар билан тафсифланади.

Бу мамлакатнинг хорижий инвестицияларни жалб қилишда эришган ютуқлари эса кўп жиҳатдан унинг минтақаларидаги қулай инвестиция муҳитининг яратилганлигига боғлиқ. Хитойда ишчи кучи қийматининг арзонлиги, ердан фойдаланиш, ишлаб чиқаришга киритилган капитал учун кенг қўламли имтиёзлар, ижтимоий-маиший инфратузилманинг ривожланганлиги ва бошқа ҳолатлар бу мамлакатнинг сўнгги йил-

лар ичида хорижий инвесторлар учун капитал киритиш объектига айланишига олиб келди.

Хитойда шаклланган бож белгилаш тартиби, ривожланган ташқи иқтисодий алоқалар ва валюта қонунчилиги хорижий инвестициялар кираб келишига қулай имкониятлар яратди.

Хитойнинг минтақалар иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб қилиш сиёсати йиллар давомида такомиллашиб келмоқда. Бу сиёсатнинг ривожланиш жараёнини шартли равишда уч босқичга ажратиш мумкин.²

Биринчи босқич, 1979–1982 йилларни ўз ичига қамраб олади. Бу босқичда Хитойда “очиқ эшиklar” сиёсати шаклланди. 1980 йилларнинг бошида маҳаллий ҳукуматларга хорижий инвестицияларни жалб этиш бўйича қарорларни қабул қилиш ҳуқуқи берилди. Бу даврда хорижий инвесторларга катта имтиёзлар берилди.

Иккинчи босқич, 1983–1991 йилларни ўз ичига олади. Бу даврда хорижий инвестицияларни жалб этиш сиёсати такомиллаштирилди. Мамлакатда қабул қилинган қонунлар ва меъёрий ҳужжатларда асосан хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга катта имтиёзлар берилди. Улар учун даромад солиғининг ставкаси 33 фоизгача камайтирилди. Ваҳоланки, бу даврда маҳаллий корхоналар учун даромад солиғи 55 фоизни ташкил қилар эди. Агар хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ўз фаолиятларини махсус иқтисодий зоналарда амалга ошираётган бўлсалар, улар учун бу ставка яна ҳам камроқ миқдорда, яъни 15 фоиз даражасида белгиланган эди.

Учинчи босқич, 1992 йилдан ҳозирги кунга қадар давом этмоқда. Хорижий инвестицияларни иқтисодиётнинг улар учун ёпиқ бўлган – молия, суғурта ва бошқа соҳаларга ҳам жалб этилиши айнан 1992 йилдан кейин бошланди. Бундай самарали ислохотлар натижасида Хитой XXI аср бошида хорижий инвестициялар учун энг жозибали мамлакатлардан бирига айланди.

Ривожланган мамлакатлар орасида Япониянинг бу соҳадаги тажрибаси алоҳида афзалликларга эга. Аниқ мақсадга йўналтирилган узок муддатли минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурларининг изчил амалга оширилиши натижасида Япония тарихан қисқа

¹ Ишмуҳамедов А.Э., Раҳимова М.Р., Ишмуҳамедова Л.А. Минтақавий иқтисодиёт. Дарслик. – Т.: ТДИУ. 2007. –165–166-б.

² Рустамова Д.Д. Иқтисодиёни эркинлаштириш шароитида хорижий инвестицияларни жалб этишнинг назарий асослари ва устувор йўналишлари: Иқт. фанлари номзоди... дисс. – Т., 2006. –45–46-б.

давр ичида дунёдаги энг тараққий этган мамлакатлар қаторига қўшилди.

Япониянинг минтақавий инвестиция сиёсати ер ва табиий ресурсларнинг чекланганлигини, кишилар фаолиятини табиий шароитларга мослаштириш заруриятини, мамлакатнинг турли ҳудудлари аҳолисининг турмуш даражасидаги фарқларни камайтириш талабларини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади.

Мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг ҳар бир босқичида минтақавий инвестиция дастурларини ишлаб чиқиш жамият ва давлат олдида турган мақсадлар ва вазифалардан, уларнинг миқёси ва амалга ошириш имкониятларидан келиб чиқиб белгиланади. Японияда инвестициялар ва ишлаб чиқариш қувватларини кам ривожланган минтақаларга жалб этишнинг тез мослашувчан ва қулай усуллари қўлланилади.

Самарали инвестиция сиёсати, аввало, тегишли равишда ҳозирги замоннинг ички ва ташқи талабларига жавоб бериши керак. Бу талабларнинг энг катта миқёсдагиси, шубҳасиз, глобализациядир.

XX асрнинг 80–90 йилларида товарлар ва молия бозорлари, меҳнат бозорлари, ривожланиш институтлари, ишлаб чиқариш ва логистика тизимлари, савдо тизимлари (УСТ, 1995 йил), интеллектуал мулк ҳуқуқларининг (интеллектуал мулкни сотиш жиҳатлари ҳуқуқи бўйича битим TRIPS, 1995 йил) глобаллашуви содир бўлди.

Глобаллашувнинг муҳим натижаси бўлиб жаҳон иқтисодиётидаги "теканик" силжишлар ҳисобланади. Бу силжишларнинг моҳиятида Хитой ва Ҳиндистоннинг бу жараёнларга ўз таъсирларини тобора ошириб боришлари ётади. Иқтисодий ўсиш юқори суръатларининг узоқ давр давом этиши, ҳарбий имкониятларнинг кенгайиб бориши, юқори технологияларни фаол жорий қилиб бориш, аҳоли сонининг жадал ўсиши каби омиллар бу мамлакатлар иқтисодий ва сиёсий қудратининг шиддат билан ошиб боришига имконият яратмоқда.

Хитойда инвестиция сиёсати ислохотлари ва бозор механизмлари иқтисодий ривожланишнинг турли босқичларида амалга оширилди, иқтисодиётнинг "қизиқ" кетиши босқичида эса тартибга солишнинг маъмурий методларидан кўпроқ фойдаланилди. Хитой "иқтисодий тараққиёти" бир қанча таянч омилларга асосланади: қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш,

солиқларни камайтириш, давлат харажатларини қисқартириш, эркин иқтисодий ҳудудларни ташкил этиш (экспортни эркинлаштириш). Хитой маъмурияти ҳали жаҳон иқтисодий амалиётида кузатилмаган солиқ сиёсатини, яъни солиқ ставкасини 1979 йилда ЯИМга нисбатан 30,4 фоиздан 1996 йилда 10,3 фоизгача камайтиришни амалга оширди. Бу салбий макроиқтисодий оқибатларга олиб келмади, чунки шу вақтнинг ўзида барча давлат харажатлари 36,4 фоиздан 13,1 фоизгача қисқариб борди.¹

Хитой инвестиция сиёсатининг воситаларидан бири – бу инвестицияларга солиқлардир. Бу восита орқали ҳукумат капитал қурилишнинг меъёрдан ортиқ ўсиб боришига қарши курашди. Бироқ агар корхоналар технологик модернизациялаш учун ички бозордан жиҳозларни сотиб оладиган бўлса, улар ялпи фойдадан тўланадиган солиқнинг 40 фоизгача озод бўлиш имтиёзидан фойдаланиш имкониятига эга бўладилар.

Бу мамлакатда XX асрнинг 90-йиллари охирида, ЯИМнинг ўсиш суръатлари тушиб кетганида ҳукумат давлат ғазначилик мажбуриятларини эмиссия қилиш орқали инвестиция фаоллигини рағбатлантиришга киришди. 1998–2002 йиллар мобайнида мазкур восита ёрдамида 80,5 млрд. АҚШ доллари жалб қилиниб, бу маблағлар ирригация иншоотлари, автомобиль йўллари, аэропортлар, дон сақлаш омборларини қуришга, ўрмонларни яратиш ва қисман давлат корхоналарини модернизациялашга сарфланди.

Ҳиндистон инвестиция сиёсатининг самарадорлиги ҳақида глобал рақобатбардошликнинг 4,1 га тенг бўлган юқори индекси (Миср, Хорватия ва Чехия даражаси), ва, шунингдек, сўнгги йилларда тайёр маҳсулотларнинг 3/4 қисмини ташкил этувчи экспорт таркибининг яхшиланиши далолат беради.

Иқтисодий ва инвестициявий фаолликнинг қатор кўрсаткичлари бўйича Ҳиндистон дунёнинг ривожланаётган давлатлари орасида етакчи ўринлардан бирини эгаллайди. ЯИМнинг ўртача ўсиш суръатлари 2000–2004 йилларда (жаҳондаги ривожланаётган давлатлар бўйича ўртача кўрсаткич 4,5 фоизга нисбатан) 5,7 фоиз-

¹ Механизм инвестиций: международный опыт в контексте Узбекистана // Экономическое обозрение. – Т., 2007, №7. – С. 16.

ни, ялпи инвестициялар эса (5,2 фоизга нисбатан) 7,7 фоизни ташкил этди.

Динамик иқтисодий ривожланишнинг омилларидан бири, аввало, иқтисодиётни ривожлантиришнинг ички манбаларини фаоллаштиришга қаратилган пухта ўйланган инвестиция сиёсати ҳисобланади. Бу ҳақда ялпи ички жамғармалар (охирги 5 йил давомида ЯИМга нисбатан 21,6 фоиз), ялпи инвестицияларнинг баҳоланиши (22,5 фоиз) далолат беради. Бу кўрсаткичлар жаҳондаги ривожланаётган давлатлар бўйича, мос равишда, 18,6 ва 20,9 фоизни ташкил этади.¹

Иқтисодиёт тармоқлари ва соҳаларини инвестициялашда қуйидаги соҳалар устувор деб белгиланади: саноатнинг хом ашё ишлаб чиқармайдиган тармоқлари; нобанк молия хизматлари; озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш; инфратузилма – автомагистраллар, бандаргоҳлар, электроэнергетика объектлари, оммавий тезюрар транспорт тизимларини қуриш; фуқаролар авиацияси, тиббиёт ва фармацевтика; меҳмонхона бизнеси ва туризм; электрон жиҳозлар ва дастурий таъминот; нефтни қайта ишлаш хусусий корхоналари; минерал хом ашёни қидириш ва қазиб олиш; маслаҳат хизматлари ва бошқалар.

Кичик тадбиркорлик учун акционерлик капиталига хорижий инвестициялар ҳажми бўйича махсус чекловлар амал қилади. Бу сектор корхоналари устав капиталида хорижий иштирокнинг 24 фоизгача ҳажмда бўлишига рухсат берилган. Хорижликларнинг иштироки бу даражадан ошиб кетган ҳолда корхона маҳсулотнинг 50 фоизини мажбурий экспорт қилишни кўзловчи ишлаб чиқариш лицензиясини олиши керак бўлади.

Ҳиндистон инвестицияларни рағбатлантириш ва Ҳимоя қилиш бўйича кўплаб мамлакатлар билан халқаро ва икки томонлама битимлар тузган. Бу битимлар инвестицияларнинг эркин ҳаракат қилиши ва қайтарилиши имконини беради; миллийлаштиришга, агар улар мамлакат миллий манфаатларига зид келмаса, йўл қўймайди.

Чили минтақада ва унинг ташқарисида инвестициялар учун "платформа" сифатида ўзини намоён этади. "Платформа" Ҳояси Чилининг Хо-

рижий инвестициялар бўйича қўмитаси томонидан 2002 йилда таклиф қилиниб, шу пайтдан бошлаб ҳаётга тадбиқ этиб келинмоқда.

Чили миллий иқтисодий рақобатбардошликни ошириш бўйича ютуқларга эришган мамлакат ҳисобланади. Глобал рақобатбардошлик индекси бўйича (4,9) мамлакат 2006 йилда жаҳоннинг ривожланаётган давлатлари орасида юқори (Малайзиядан юқори ва Исроилдан бироз пастроқ) ўринни эгаллади ва барча Лотин Америкаси мамлакатларидан ўзиб кетди.

Ижобий халқаро рейтинглар, инвестициявий муҳитнинг қулайлиги даражасининг юқори рейтинги, фаол ташқи сиёсат ва ҳукуматнинг ҳўжалик ҳаётини эркинлаштириш йўлини танлаши ташқи инвесторларда ижобий фикр уйғотмоқда.

Бу мамлакатда хорижий инвесторларнинг фаолиятини тартибга солишда 1947 йилдан бери қўлланиб келинаётган хорижий инвесторлар тўғрисидаги Декрет-қонун асос бўлиб хизмат қилади. У хорижий капитални Ҳимоя қилиш кафолатлари бўйича дунёда энг такомиллашган ҳужжатлардан биридир. Декрет-қонунга асосан, инвесторларга миллий режим тақдим этилган, қўлга киритилган фойдани репатриация қилиш ҳуқуқлари, 2000 йилдан бошлаб эса асосий капитал бўйича чекловлар мавжуд эмас. Хорижий инвесторларнинг кўпчилиги ушбу ҳужжат меъёрлари асосида ишлашни афзал кўрадилар: 1974–2004 йилларда унинг доирасида Чилида 80 фоиздан ортиқ инвестициялар амалга оширилди. Декрет-қонун талабларига биноан, ҳар қандай хорижлик юридик ва жисмоний шахслар, ва шунингдек, чет элда яшовчи чилилик фуқаролар мамлакат ҳудудида инвестицияларни амалга ошириш ҳуқуқига эгалар.

Лотин Америкасининг кўпгина мамлакатларидан фарқли равишда, Чилида хорижий ва хусусий инвестициялаш учун барча соҳалар тақдим этилган. Фақатгина ҳаво транспорти ва оммавий ахборот воситалари бундан мустаснодир.

Таиландда қулай инвестиция муҳитини яратиш учун иқтисодиётни эркинлаштириш (банк сектори ва ташқи савдо режимига эътибор қаратиш), макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш, инвестиция устуворликлари, хусусийлаштириш соҳасида шаффофликни таъминлаш, имтиёзлар ва преференциялар бериш бўйича ислохотлар амалга оширилмоқда.

¹ Механизм инвестиций: Международный опыт в контексте Узбекистана // Экономическое обозрение. – Т. 2007, №7. – С. 16.

Бу мамлакатда сўнгги йилларда қўрилган чоралар тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш соҳаларини кенгайтириш, инвестициявий тартибларни, солиқ ундириш фактлари ва усулларини, турли рағбатлар ва преференцияларни тақдим этиш жараёнларини соддалаштириш имконини беради. Бу билан бир вақтда хорижий инвесторлар мулкани ҳимоя қилишни кафолатловчи, олинадиган фойдани репатриация қилиш, мамлакатнинг ижобий имиджини яратувчи қонуний меъёрларни такомиллаштириш бўйича ишлар (кўрғазмалар ташкил қилиш, инвесторлар ва журналистларни таклиф қилиш, инвесторлар учун махсус нашрлар), миллий кенгашнинг инвестициялар бўйича хорижий офисларининг очилиши, миллий устуворликнинг оммавий муҳокама этилиши ва эълон қилиниши каби ишлар амалга оширилди. Масалан, 2002 йилда кўрғазмалар уюштиришда асосий эътибор ҳозирги замон агротехника технологиялари, кийимлар, заргарлик буюмлари, автомобиллар, янги туристик технологияларига қаратилди.

Натижада ҳозирги вақтда Таиланд кўпгина ривожланаётган мамлакатлардан иқтисодиётни эркинлаштириш даражаси бўйича илгарилаб кетди (иқтисодий эркинлик индекси 2000–2004 йилларда ривожланаётган мамлакатлар категорияси учун 57,5 фоизга нисбатан 66,6 фоизни, макроиқтисодий барқарорлик индекси – ЯИМ дефлятори 8,2 фоизга нисбатан 1,8 фоизни, иқтисодиётни модернизациялаш индекси 48,6 фоизга нисбатан 97,7 фоизни ташкил этди).¹

Таиланд мисоли банк секторининг инвестиция сиёсати самарадорлигини оширишдаги муҳим аҳамиятини таъкидлайди. Ҳаттоки, ривожланаётган мамлакатлар шароитида банк сектори бир вақтнинг ўзида аҳоли ва тадбиркорлик соҳаси даромадларининг бир қисmini жалб қилиш, бу билан макроиқтисодий барқарорлик даражасини мустаҳкамлаш ва инвестиция муҳитини яхшилаш, иқтисодий фаол аҳоли қатламларини ва хусусий бизнесни жалб қилиш орқали жамғармаларнинг юқори даражасини таъминлаши мумкин.

Турли мамлакатлар (Хитой, Ҳиндистон, Чили) инвестиция сиёсатидаги фарқлар ва ўзига хос хусусиятларга қарамай, бу давлатларнинг инвес-

тиция стратегияси ва механизмларида умумий томонлар мавжуд. Булар қуйидагилардир:

1. Самарали инвестиция сиёсатини ташкил қилишда (айниқса унинг шаклланиши босқичларида) давлатнинг роли юқоридир. Бунда давлатнинг функциялари фақат қулай инвестиция муҳитини шакллантириш, хорижий инвестицияларни жалб қилиш, инфраструктура тармоқларини ривожлантириш, зарур меъёрий-ҳуқуқий базани яратиш ва унга риоя қилиш мониторингини амалга ошириш билан чекланмайди. Бу йўналишда инсон ва ижтимоий капитални ривожлантириш, давлат институтлари институтчионал салоҳиятини мустаҳкамлаш, иқтисодиётнинг янги инновацион секторларини ривожлантиришга инвестицияларни кўпайтириш каби масалаларни ҳал қилиш муҳим бўлиб ҳисобланади. Шу билан бирга, эркинлаштириш жараёнларининг чуқурлашиб бориши билан инвестициялаш жараёнларини давлат томондан тўғридан-тўғри тартибга солиш миқёслари қисқариб боради, билвосита воситалар орқали инвестиция оқимларини рағбатлантириш функциялари эса муҳим аҳамият касб эта бошлайди.

2. Тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларнинг кириб келишини рағбатлантирувчи қулай ва мустаҳкам инвестиция муҳити. Бу ҳолат жамғармалар даражасининг ЯИМга нисбатан 20 фоиздан кам бўлмаслигини, ва шунингдек, инвестициялар ўсиш суръатларининг ЯИМ ўсиш суръатларидан юқори (2–4 пункт) бўлишини таъминлайди. Охириги кўрсаткич устун даражада хусусий инвестициялар ҳисобига амалга оширилади. Бунда хусусий секторга катта ҳажмдаги кредитлар ажратилиши (Таиланд, Ҳиндистон), ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал қилишда эркин бозор кучлари билан давлат фаол ролининг уйғунлашуви (инфляциянинг паст даражасини таъминлаш, янги иш ўринларини яратиш, камбағалликка қарши курашиш ва ҳ.к.) муҳим аҳамият касб этади.

3. Банк сектори ва молия бозорининг барқарор ривожланиши. Жаҳоннинг кўпгина рақобатбардош ривожланаётган мамлакатларида монетизация даражаси 50 фоиздан ортиқни ташкил этади. Фақат шундай ҳолдагина аҳоли ва тадбиркорларнинг бўш маблағларини ишга солиш, инвестиция ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, фаол инфля-

¹ Механизм инвестиций: международный опыт в контексте Узбекистана // Экономическое обозрение. – Ташкент, 2007, №7. – С.17.

цияга қарши сиёсатни олиб бориш учун шарт-шароитлар яратилади.

4. Инвестиция сиёсатининг тизимлилиги ва бир бутунлиги. Маълумки, инвестиция сиёсати мамлакат иқтисодий ривожланиш стратегиясининг асосий таркибий қисмларидан бири бўлиб ҳисобланади (масалан, Ҳиндистоннинг янги саноат сиёсати, Таиланднинг саноат сиёсати, Чилининг экспорт салоҳиятини ривожлантириш сиёсати) ва умуммиллий манфаатларга асосланади. Жумладан, Хитой инвестиция сиёсати циклларга қарши тартибга солиш, барқарор ривожланишни таъминлаш, эришилган юқори ўсиш суръатларини сақлаб туришнинг (Хитой иқтисодиётининг циклик ривожланиши хусусиятини ҳисобга олган ҳолда) фаол воситаси бўлиб ҳисобланади.

5. Инвестиция сиёсатига масъул бўлган давлат институтлари фаолияти сифатини ошириш. Бу мустақил экспертларни (таниқли олимлар ва обрўли тадбиркорлар) давлат ресурсларини тақсимловчи бошқарув кенгашлари ва тузилмалар таркибига жалб қилиш орқали амалга оширилади. Мазкур ресурслар у ёки бу инвестиция лойиҳаларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш сифатида хусусий инвестицион-инновацион фондларнинг бошланғич капиталини шакллантириш учун тақдим этилган. Ана шу мақсадда давлат ҳукумат билан шартнома бўйича ишловчи хусусий кам фойда оловчи корпорациялар хизматидан фойдаланган. Бу давлатларда инвестиция имтиёзлари ва преференцияларини бериш ишларининг шаффофлиги муҳим роль ўйнайди.

6. Юқори технологияларни ривожлантиришга капитал оқимларини йўналтириш. Бунда кўпгина ривожланаётган мамлакатлар ривожланган мамлакатлар билан улар ўртасидаги иқтисодий ривожланиш суръатларидаги фарқни тезроқ бартараф этиш имконини берувчи ри-

вожланишнинг “қувиб етиш” стратегияларидан фойдаланганлар. Бунда хусусий-давлат ҳамкорлиги, давлат ва бизнес ўртасидаги рискни тақсимлаш, маркетинг тадқиқотларига кетадиган харажатларни давлат томонидан бирлаштириб молиялаштириш, ходимларни ўқитиш, янги маҳсулотни сертификатлашга қўмаклашиш асосий механизм бўлиб ҳисобланади.

7. Инсон ва ижтимоий капитални ошириш-ни инвестициялашга устуворлик бериш. Фан сиғимкорлигига эга бўлган иқтисодиётни тезкорлик билан яратиш шароитида рақобатбардошликнинг ўсишини таъминлаш зарурияти ривожланаётган мамлакатларнинг инсон ва ижтимоий капиталга кенг миқёсдаги инвестицияларни жалб қилиш кўринишидаги ўзига хос устуворлигини келтириб чиқаради. Таълим соҳасига эътибор, ривожланган мамлакатларга “ақлларнинг оқиб ўтиши”ни камайитириш бўйича қўрилган жиддий чоралар ривожланаётган мамлакатларнинг иқтисодий ўсиш истиқболларини баҳолашнинг энг муҳим мезонига айланди.

Хорижий мамлакатлар тажрибасининг кўрсатишича, тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилишда нафақат инвестицион рағбатлар, балки сармояларни олға юргизиш (investment promoting) стратегияси ҳам муҳим аҳамиятга эга. Саноати ривожланган ва ривожланаётган 50 та мамлакат тажрибаларига асосланган тадқиқотларнинг далолат беришича, сармояларни олға юргозишга сарфланган ҳар бир доллар миллий иқтисодиётга тўрт долларлик самара бериши мумкин. У ёки бу секторга аниқ йўналтирилган, муайян потенциал инвесторга мўлжаллаб ишлаб чиқилган ва фаол маркетинг стратегиясига эга бўлган инвестициялар энг самарали ҳисобланади.

Адабиёт:

1. Ишмухамедов А.Э., Раҳимова М.Р., Ишмухамедова Л.А. Минтақавий иқтисодиёт. Дарслик. – ТДИУ, 2007. –359-бет.
2. Рустамова Д.Д. Иқтисодиёни эркинлаштириш шароитида хорижий инвестицияларни жалб этишнинг назарий асослари ва устувор йўналишлари: Иқт.фанлари номзоди... дисс. – Т., 2006. –45-46-б.
3. Механизм инвестиций: международный опыт в контексте Узбекистана // Экономическое обозрение. – Т., 2007, №7. –С. 16.